

Is er een weg van wanhoop naar hoop? – overweging bij Job 19 : 1 - 27

Waarschijnlijk weten we allemaal wel uit eigen ervaring wat wanhoop is. Het moment dat je voor je gevoel geen kant op kunt. Totaal ingesloten door omstandigheden die je bedreigen. Het grijpt je naar de keel.

Wanhoop kan een uur duren of een dag, of langer. Het kan even zakken, en dan is het er weer. Ineens, heftig: Wat moet ik? Wat kan ik?

Maar vaak gaat het over. Je wordt kwaad, je vloekt, je barst in huilen uit, je zucht eens diep, je buigt het hoofd – en dan is het geen echte wanhoop meer. Niet meer die acute paniek.

Soms kunnen we ons de wanhoop van anderen goed voorstellen. Ouders die totaal onterecht werden uitgeknepen door de belastingdienst en duizenden euro's moeten betalen omdat ze zonder dat ze het weten op een lijst staan van fraudeurs. Mensen in Groningen met kapotte huizen die van het kastje naar de muur worden gestuurd en er komt geen eind aan. Asielzoekers die al jaren wachten op een beslissing van de IND en veroordeeld zijn tot nietsdoen, vluchtelingen op Moria, kinderen die ... Situaties die je leven kapotmaken. Is er wel licht in de tunnel?

En wat voor verklaringen je vrienden je ook geven: dat er toch ook nog veel mooie dingen in het leven zijn, of dat je niet moet vergeten dat het allemaal heel ingewikkeld is, en dat jij pech hebt met deze regering of met het UWV. Toevallig zitten ze net in een reorganisatie en dan gaat er weleens wat mis. En u moet bedenken dat wij er rekening mee moeten houden dat er ook echte fraudeurs tussen kunnen zitten en dat het nu vijf uur is maar dat uw dossier maandag bovenop de stapel ligt. Nooit de hoop opgeven, meneer!

Je kunt wanhopig worden van de ellende die jou persoonlijk treft (ziekte, instanties, je wordt bedrogen, ...), maar als je breder kijkt, word je dan niet wanhopig van de toestand in de wereld?

“Als we straks allemaal weer met de auto naar ons werk gaan, dan *moet* de A27 wel 14-baans worden. En we kunnen al die mensen in die vakantie landen waar je met een vliegtuig naartoe moet toch ook niet zomaar in de steek laten?”

Daar kun je ook wanhopig van worden. Loopt het wel goed af met de aarde?

Kun je niet iets zeggen over Job? Het was de suggestie van Janna en Tabita tijdens de voorbereiding. Job was toch ook wanhopig?

Ja, Job is wanhopig geweest. Zeker in het begin, toen het tot hem doorgedrongen was wat en wie hij allemaal verloren had. “Ik wou dat ik nooit geboren was. Ik kan maar beter dood zijn, dan heb ik rust” (hfdst. 3).

Maar nu zegt Job dat niet meer. Het is alsof die eerste paniek en wanhoop wat zijn gezakt. Aan zijn situatie is niets veranderd. Zijn vrouw wil hem niet eens meer in huis hebben. “Je stinkt”, zegt ze.

De situatie is dezelfde, maar Job zegt nu andere dingen: ‘O, mochten mijn woorden worden opgeschreven, vastgelegd in een inscriptie, met een ijzeren stift gegrift, voor altijd in de rotsen uitgehouwen!’ (19 : 23, 24). Dat is niet alleen maar wanhoop. Job is kwaad. Misschien is boosheid de eerste stap uit de wanhoop. Kwaad op die vrienden met hun vrome verklaringen en kwaad op God. “Onrecht!” is het wat mij overkomt (19 : 7).

Niks eigen schuld. Niks God heeft daar een goede bedoeling mee die jij nu nog niet ziet. Job denkt ook niet : “Ik kan altijd terugvallen op mijn geloof”. Of: “God vangt mij altijd op, wat er ook gebeurt”.

Elie Wiesel vertelde dat hij als jongen van 15 jaar in Auschwitz meemaakte dat drie rabbijnen een aanklacht tegen God opstelden omdat Hij toeliet dat zijn kinderen vermoord werden. In het concentratiekamp werd een proces gevoerd met een aanklager, een verdediger en een jury die een oordeel uit moet spreken. Unaniem werd aan het eind God schuldig verklaard.

Job is niet wanhopig, maar ook iemand die in alle ellende rechtop wil staan. In rotsen uitgebeiteld; “ik neem van mijn woorden niets terug.” Hij heeft de houding van “Kom maar op!”.

Is er wel een weg van wanhoop naar hoop? In ieder geval is het geen rechte weg. Maar boosheid zou wel een begin kunnen zijn. Boosheid om wat we zien of meemaken, ons realiseren: dit is de bedoeling niet! (vgl. de Samaritaan uit de gelijkenis: Hij zag de gewonde man langs de kant van de weg liggen. Het raakte hem. En hij deed iets.)

De Tsechische dissident en latere president Vaclav Havel mocht vanuit de gevangenis iedere week 1 brief schrijven aan zijn vrouw Olga. In een van die brieven (17 januari 1981) schrijft hij: “Hoop hebben is niet de overtuiging dat alles goed afloopt... Hoe alles afloopt weet ik niet en daarom moet ik ook de mogelijkheid openlaten dat alles slecht afloopt.”

Hoop is niet hetzelfde als optimisme. Bij optimisme schatten we de situatie rooskleurig in: Het zal wel meevallen. Een pessimist zal van dezelfde situatie zeggen: Dat kan nooit goed gaan. Het heeft ook met je karakter te maken. Allebei kijken ze naar de wereld en maken een inschatting van hoe het zou kunnen gaan. Maar het is geen hoop.

“Hoop -zegt Havel, hangt niet af van wat er in de wereld gebeurt. Hoop is wat je ziet met je hart. Het is een gerichtheid met een anker voorbij de horizon.”

Hoop gaat ook verder dan wij persoonlijk kunnen zien of meemaken. Daarom denk ik dat de tegenhanger van hoop niet wanhoop is, maar onverschilligheid of lamlendigheid. “Laat maar, wat kan het mij schelen.”

Maakt daarom dat boek van Marc de Hond zoveel indruk? Hij weet dat hij binnenkort dood zal gaan. Hij heeft geen enkele reden tot optimisme. Had al een en ander meegemaakt. Verloor zijn moeder toen hij 3 was. Toen hij 25 was, kwam hij door een medische misser met een dwarslaesie in een rolstoel terecht. Het kostte hem een paar jaar voor hij kon accepteren dat hij nooit meer zou lopen.

Hoe ben je over die boosheid heen gestapt? – vroeg de journalist. “Door me te realiseren dat mijn leven mislukt zou zijn als ik daarin was blijven hangen. ... Vanaf het moment dat ik wist dat ik dood zou gaan, was ikzelf niet belangrijk meer, maar ben ik vooral bezig geweest mijn vrouw en kinderen de boodschap mee te geven die ik zelf als kind had geleerd: Het is heel erg om een ouder te verliezen, maar dat betekent niet dat je leven daardoor mislukt zal zijn.”

Dan leef je met een anker voorbij je eigen leefhorizon. Hoop is de overtuiging dat het de moeite waard is om je in te zetten voor zaken waarvan je het resultaat niet zult zien. (vgl. ook Hebr. 11)

Vanzelfsprekend is dat niet. Het is een weg met vallen en opstaan. Soms moet je een stap terug doen. Even bezinnen. Dat gebeurt ook bij Job. Hij gooit al zijn gram er uit. Wanhopig en boos. “Het mag in de rotsen gebeiteld worden.” En dan is het stil. In de Bijbeltekst is er dan een regel wit. Het is alsof Job even zijn adem inhoudt.

En dan zegt hij: “Ik weet: mijn redder leeft, en hij zal tenslotte ingrijpen; ik zal hem zien” (19 : 25). Hij heeft dat niet van tevoren bedacht. Het valt hem in, onverwacht. “Hoop is dat ding met veertjes, dat neerstrijkt in de ziel...”, staat in een gedicht van Emily Dickinson.

Het is iets wat ineens opduikt. Job weet het zeker: deze sores zal niet het laatste woord hebben.

Job bedoelt niet dat God hem gaat redden uit de ellende. Job bedoelt een ‘*losser*’, iemand die het voor hem op zal nemen. Een ‘*losser*’ was vaak een familielid die je redde uit een noodsituatie. Bijvoorbeeld als je als slaaf verkocht moest worden vanwege schulden. Of iemand die jou wrekt na onrecht.

Is er dan zo iemand die dat voor Job zou kunnen doen? Nee die komen we in het verhaal van Job niet tegen. Maar daar gaat het niet om.

“Hoop is een kwaliteit van de ziel en hangt niet af van wat er in de wereld gebeurt” – schreef Havel in zijn brief.

De Bijbel staat vol met wanhopige verhalen. Over mensen die er een puinhoop van maken, over mensen die anderen het leven onmogelijk maken en erger, over mensen die geen perspectief meer zien, over God die wanhopig is.

Maar al die verhalen zouden we nu niet meer lezen en doorvertellen als daarmee alles was gezegd. Want er zijn ook tegenverhalen over bevrijding, opstanding, een nieuw begin.

Vindplaats van de hoop is de liefde. Het gebeurt waar mensen geraakt worden door de ellende van anderen en die niet in de steek laten. En aan die liefde ontvlamt weer nieuwe hoop. Mensen die het niet opgeven, weer nieuwe mogelijkheden zien. Hoe klein ook. Als krokussen in het voorjaar: ze beloven wat!